

Wyrok z dnia 26 marca 2008 r.

I UK 251/07

Podleganie ubezpieczeniom społecznym wspólnika spółki cywilnej zależy od osobistego prowadzenia przez niego w tej spółce pozarolniczej działalności gospodarczej.

Przewodniczący SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca), Sędziowie SN: Zbigniew Myszka, Herbert Szurgacz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 26 marca 2008 r. sprawy z odwołania Teresy S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w K. o ustalenie nieistnienia ubezpieczenia społecznego, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 kwietnia 2007 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w Kielcach decyzją z dnia 5 kwietnia 2005 r. stwierdził, że Teresa S. podlega ubezpieczeniom społecznym od 16 sierpnia 2002 r. z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej jako wspólnik w spółce cywilnej. Przyjął, że osoby prowadzące taką działalność w ramach spółki cywilnej podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym także wówczas, gdy nie wykonują działalności, lecz wykonywana jest ona przez pozostałych wspólników lub pracowników.

Sąd Okręgowy w Kielcach wyrokiem z dnia 17 października 2005 r. oddalił odwołanie wnioskodawczyni. Ustalił, że była zatrudniona na podstawie umowy o pracę i z tego tytułu podlegała ubezpieczeniom społecznym jako pracownik od 1 stycznia 1999 r. do 16 sierpnia 2002 r. Jednocześnie prowadziła działalność gospodarczą w spółce cywilnej od 1 czerwca 2001 r. Od 9 sierpnia 2002 r. pobierała zasiłek chorobowy wypłacany pierwotnie przez pracodawcę do 16 sierpnia 2002 r. a póź-

niej do 31 grudnia 2002 r. przez pozwanego. W dniu 12 sierpnia 2002 r. Teresa S. wyrejestrowała się z ubezpieczenia zdrowotnego z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej, a od 1 stycznia 2003 r. zgłosiła się do ubezpieczeń społecznych i ubezpieczenia zdrowotnego z tytułu prowadzenia takiej działalności. Sąd Okręgowy stwierdził, że osoby prowadzące działalność gospodarczą w ramach spółek cywilnych podlegają ubezpieczeniom społecznym także wówczas, gdy z jakichś powodów osobiście nie wykonują działalności w ramach spółki, lecz działalność ta jest wykonywana przez pozostałych wspólników. W okresie wyrejestrowania wnioskodawczynie z ubezpieczenia społecznego spółka cywilna prowadziła działalność gospodarczą i wnioskodawczynie dopiero 10 sierpnia 2004 r. zgłosiła w urzędzie skarbowym przerwę w prowadzeniu działalności gospodarczej w okresie od 9 sierpnia 2002 r. do 6 stycznia 2003 r. Zgodnie z art. 13 pkt 4 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą podlegają ubezpieczeniom społecznym od dnia rozpoczęcia do zaprzestania wykonywania działalności gospodarczej. Przepisy ustawy z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej i poprzedniej ustawy prawo działalności gospodarczej nie przewidują czasowego zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej i nie zawierają także postanowień, z których wynikałby obowiązek osobistego wykonywania tej działalności.

W apelacji wnioskodawczynie zarzuciła, że 9 sierpnia 2002 r. uległa wypadkowi i otrzymała zwolnienie lekarskie, na którym przebywała do 31 grudnia 2002 r. Zgłosiła to pozwanemu i zalecono jej, aby na czas zwolnienia złożyła czasowe wyrejestrowanie z ubezpieczenia zdrowotnego i po tym okresie ponownie zgłosiła się do ubezpieczenia społecznego.

Sąd Apelacyjny w Krakowie uwzględnił apelację wnioskodawczynie i wyrokiem z dnia 11 kwietnia 2007 r. stwierdził, że nie podlegała ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej w okresie od 16 sierpnia do 31 grudnia 2002 r. Przyjął, że w tym okresie działalność gospodarcza nie była przez nią prowadzona i nie podlegała ona z tego tytułu ubezpieczeniom społecznym. O ubezpieczeniu przesądza faktyczne - rzeczywiste podjęcie i wykonywanie działalności gospodarczej, natomiast sam wpis nie stanowi o tym czy przedsiębiorca prowadzi działalność gospodarczą. Czym innym jest też obowiązek ubezpieczenia i czym innym obowiązek opłacania składek na ubezpieczenia. Udokumentowana i usprawiedliwiona przerwa w prowadzeniu działalności gospodarczej uzasadnia zwolnienie przedsiębiorcy z

obowiązku opłacania składek za okresy tych przerw oraz z podlegania ubezpieczeniu społecznemu. Wnioskodawczyni składając pozwanemu wyrejestrowanie z ubezpieczenia wskazała chorobę jako zasadną przyczynę przerwy w prowadzeniu działalności gospodarczej, powodującą okresowe ustanie obowiązku ubezpieczenia, jeżeli ma miejsce zgłoszenie faktycznego zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej. Wnioskodawczyni miała złamaną rękę i to powodowało faktyczną przerwę w działalności.

Skargę kasacyjną pozwany oparł na obu podstawach przewidzianych w art. 398³ § 1 k.p.c.. Zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c. połączył z niedostatecznym wskazaniem faktycznych i prawnych podstaw rozstrzygnięcia, co „utrudniało weryfikację wyroku z uwagi na nadmierną lakoniczność uzasadnienia”, w tym ustalenia znaczenia i wpływu przebywania na zwolnieniu lekarskim z tytułu ubezpieczenia pracowniczego na obowiązek podlegania ubezpieczeniom jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą. W drugiej podstawie pozwany zarzucił błędną wykładnię prawa materialnego: a) polegającą na przyjęciu, że wspólnik spółki cywilnej, który nie dokonał wyrejestrowania z ewidencji działalności gospodarczej, ograniczając się do dokonania czynności faktycznej, tzw. zawieszenia działalności gospodarczej, nie jest objęty obowiązkiem ubezpieczenia społecznego w myśl art. 13 pkt 4 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych; b) art. 1 ust. 1 oraz art. 3 ust. 1 tej ustawy w związku z jej art. 6 ust. 1 pkt 5 oraz art. 13 pkt 4 - regulującego granice czasowe obowiązku opłacania składek przez wspólnika spółki cywilnej - wyrażające się w uznaniu, iż wspólnik spółki cywilnej, który nie dokonał wyrejestrowania z ewidencji działalności gospodarczej, ograniczając się do czasowego zawieszenia wykonywania tej działalności, nie ma obowiązku opłacania składek, jak też nie ma obowiązku podlegania ubezpieczeniu społecznemu. We wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania wskazano na zagadnienie czy o ile jeden ze wspólników spółki cywilnej nie występuje ze spółki, ani też nie dokonuje wyrejestrowania z ewidencji działalności gospodarczej, pozostali zaś kontynuują prowadzenie działalności gospodarczej, to czy zostaje zachowany cel działalności gospodarczej z art. 860 § 1 k.c. realizowany przez pozostałych wspólników, co oznaczałoby na tle ubezpieczenia społecznego, iż nie zmienia się sytuacja prawna wspólnika „zawieszzonego” i nie powoduje ustania obowiązku podlegania ubezpieczeniu społecznemu oraz opłacania składek w tym okresie. Kolejna kwestia to dopuszczalność i legalność powoływania się na brak obowiązku podlegania ubezpie-

czeniu społecznemu ze względu na zawieszenie działalności gospodarczej z mocą wsteczną oraz określenie czy zawieszenie wykonywania działalności gospodarczej powoduje tylko ustanie obowiązku opłacania składek z zachowaniem obowiązku podlegania ubezpieczeniu, czy też wywołuje skutek w postaci braku obowiązku ubezpieczenia, a w konsekwencji i ustania obowiązku opłacania składek. Na tej podstawie skarżący wniósł o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nie ma uzasadnionych podstaw i dlatego podlega oddaleniu. Zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. nie jest zasadny z tej przyczyny, że stan faktyczny nie był sporny. Wnioskodawczyni nie była zdolna do pracy z powodu złamania ręki i korzystała z zasiłku chorobowego przyznanego z ubezpieczenia społecznego pracowniczego, które wyłączało (art. 9 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) ubezpieczenie społeczne z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej w spółce cywilnej. Nie jest również niejasna podstawa prawna wyroku, jako że opiera się ona na stanowisku, iż faktyczne niewykonywanie działalności gospodarczej z powodu niezdolności do pracy stanowi okres niepodlegania ubezpieczeniom społecznym z tego tytułu. Brak klarownego wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku miałby znaczenie tylko wtedy, gdyby miał wpływ na wynik sprawy (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). Przy związaniu ustalonym stanem faktycznym (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) chodzi więc o właściwe rozumienie prawa materialnego i jego stosowanie, stąd ten ostatni zarzut można by odwrócić do skarżącego, gdyż poczynawszy od decyzji do obecnej skargi, trzyma się on twierdzenia, którego sam jurydycznie nie wyjaśnia. Mianowicie, że wspólnik spółki cywilnej podlega ubezpieczeniom społecznym, nawet gdy z jakichś powodów osobiście nie wykonuje działalności gospodarczej, lecz działalność ta jest wykonywana przez spółkę (pozostałych wspólników). Zakłada więc poniekąd, że samo uczestnictwo w spółce cywilnej prowadzącej działalność gospodarczą stanowiłoby podstawę do ubezpieczenia społecznego wspólnika niewykonyującego takiej działalności. Stanowisko to nie jest trafne. Zdaje się bazować na podmiotowości (prawnej) spółki cywilnej, której funkcjonowanie i osiągnięcie celu gospodarczego (art. 860 § 1 k.c.) miałyby przesądzać o podleganiu wspólnika ubezpieczeniom, bez względu na to czy faktycznie prowadzi on działalność gospodarczą. Poszukiwanie podstawy do ubez-

pieczenia społecznego w samym statusie wspólnika mogłoby być uprawnione w odniesieniu do wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz do wspólników spółek osobowych (jawnej, komandytowej lub partnerskiej), jednak nie w odniesieniu do wspólnika spółki cywilnej. W ustawie systemowej (o systemie ubezpieczeń społecznych) zachodzi wyraźne wydzielenie określonego kręgu wspólników jako podlegających ubezpieczeniom społecznym z uwagi na ich status w tych spółkach (art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 8 ust. 6 pkt 4) od innych osób prowadzących pozarolniczą działalność, do których należą wspólnicy spółek cywilnych prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej (art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 8 ust. 6 pkt 1). Już tylko sam wniosek wynikający z tego rozróżnienia podważa zasadność stawianej przez pozwanego tezy, z tej zasadniczej przyczyny, że zgoda na ubezpieczenie społeczne wspólnika spółki cywilnej bez prowadzenia działalności gospodarczej pozostawałaby w wyraźnej sprzeczności z art. 8 ust. 6 pkt 1 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej. Co prawda w sprawie chodzi tylko o okresowe nieprowadzenie działalności, tym niemniej, aby ocenić tę sytuację, konieczne jest rozstrzygnięcie o zasadzie. Tu skarżący zdaje się argumentować, że skoro spółka cywilna prowadzi działalność gospodarczą, to nieprowadzący tej działalności jej wspólnik (choćby tylko czasowo z powodu choroby, jak w tej sprawie) podstawę do ubezpieczenia społecznego czerpałby z działalności spółki. Rzecz jednak w tym, że spółka cywilna nie prowadzi działalności gospodarczej. Spółka cywilna jest tylko wewnętrznym stosunkiem zobowiązaniowym wspólników. Działalność gospodarczą mogą prowadzić tylko jej wspólnicy i z tego tytułu podlegają ubezpieczeniu. Wspólnik spółki cywilnej staje się przedsiębiorcą, gdy podejmuje i wykonuje działalność gospodarczą, a nie dlatego, że przystępuje do spółki cywilnej. Ubezpieczeniom społecznym wspólnik podlega nie z racji uczestnictwa w spółce lecz samodzielnie skutkiem prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej na podstawie przepisów o działalności gospodarczej. Właśnie te ostatnie przepisy wyraźnie kształtują taką relację spółki i wspólnika jako podstawę ubezpieczenia. Aktualna dla sprawy ustawa z dnia 19 listopada 1999 r. - Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 101, poz. 1178 ze zm.) za przedsiębiorców uznała („także”) wspólników spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej (art. 2 ust. 3). Stanowiło to jednoznaczne stwierdzenie (a w sumie potwierdzenie) przez ustawodawcę, że w zakresie powadzonej działalności gospodarczej spółka cywilna nie ma podmiotowości prawnej i nie prowadzi działalno-

ści gospodarczej, gdyż nie jest przedsiębiorcą, przedsiębiorcami zaś mogą być tylko jej wspólnicy. Podmiotowo uporządkowano to również w ewidencji działalności gospodarczej, która jako przedsiębiorców ujmuje wspólników prowadzących działalność gospodarczą, natomiast poprzednie wpisy spółek cywilnych zostały z ewidencji wykreślone. Dla ustalenia ubezpieczenia społecznego ważne jest więc stwierdzenie, że wspólnik spółki cywilnej, który nie wykonuje działalności gospodarczej, nie jest przedsiębiorcą i nie ma podstawy do ubezpieczenia społecznego z braku takiej działalności (art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej w związku z art. 2 Prawa o działalności gospodarczej). Przyjęcie założenia skarżącego o czerpaniu podstawy ubezpieczenia z samego uczestnictwa w spółce cywilnej stałoby więc w sprzeczności nie tylko z prawem o działalności gospodarczej (także z obecnie obowiązującą ustawą z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej - art. 4), lecz również w sprzeczności z systemem ubezpieczeń społecznych, w którym ubezpieczeniom podlega osoba fizyczna (wspólnika) i prowadzona przez nią działalność (art. 4 pkt 1 ustawy systemowej). W odniesieniu do wspólnika spółki cywilnej chodzi zatem o pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej. Ubezpieczenie społeczne wspólnika spółki cywilnej warunkuje więc prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej na podstawie przepisów ustawy o działalności gospodarczej. W systemie ubezpieczeń społecznych wspólnik spółki cywilnej traktowany jest tak jak osoba prowadząca działalność gospodarczą i zależy stąd jego ubezpieczenie od osobistego prowadzenia takiej działalności. Czym innym jest natomiast cel działalności gospodarczej spółki (art. 860 § 1 k.c.). Realizacja tego celu, mimo okresowego nieprowadzenia działalności gospodarczej przez jednego wspólnika, nie oznacza, że ten wspólnik, który ani nie występuje ze spółki, ani nie dokonuje wyrejestrowania z ewidencji swojej działalności, ma inną podstawę ubezpieczenia społecznego niż określona w art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej oraz w związku z art. 2 poprzedniej ustawy Prawo działalności gospodarczej i art. 4 obecnej ustawy o swobodzie działalności gospodarczej. Osiągnięcie lub realizacja wspólnego celu gospodarczego spółki nie stanowią warunku ubezpieczenia społecznego wspólnika, gdyż jest to cel wynikający z wewnętrznego zobowiązania wspólników. Ubezpieczenie społeczne stanowi pochodną prowadzenia działalności gospodarczej w rozumieniu wskazanych ustaw, natomiast ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych nie wkracza w zakres prawa zobowiązań dotyczącego spółki cywilnej, wyznaczonego Kodeksem cywilnym i umową spółki. Ubez-

pieczenie społeczne wspólnika spółki cywilnej zależy więc od osobistego prowadzenia w tej spółce działalności gospodarczej.

Zawieszenie działalności gospodarczej nie jest instytucją prawną, niemniej jako faktyczny okres niewykonywania działalności gospodarczej nie jest bez znaczenia dla istnienia podstawy ubezpieczenia. Granice czasowe podlegania ubezpieczeniom społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą określa art. 13 pkt 4 ustawy systemowej, co nie oznacza, że dla jej stwierdzenia (przyjęcia) decydujące znaczenie ma sam wpis w ewidencji podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Wpis uzasadnia domniemanie prawne oraz faktyczne prowadzenia działalności gospodarczej (art. 234 k.p.c., art. 231 k.p.c.), w której może jednak zachodzić rzeczywista przerwa w jej prowadzeniu, związana z okresowym zaprzestaniem prowadzenia działalności, którego przyczyną może być niezdolność chorobowa do jej prowadzenia wynikająca z konieczności leczenia - tak jak u wnioskodawczynie - złamanej ręki. Ubezpieczenie społeczne osób prowadzących działalność gospodarczą jest pochodną tej działalności i w tym znaczeniu zachodzi z mocy ustawy. Zaprzestanie działalności gospodarczej może być okresowo spowodowane przerwą w jej wykonywaniu. Orzecznictwo akceptuje, że ubezpieczenie społeczne nie zachodzi w okresach nieprowadzenia działalności (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 10 grudnia 1997 r., II UKN 392/97, OSNAPiUS 1998 nr 19, poz. 584; z 14 kwietnia 1999 r., II UKN 570/1998, OSNAPiUS 2000 nr 13, poz. 518; z 12 stycznia 2000 r., II UKN 302/99, OSNAPiUS 2001 nr 9, poz. 326; z 31 marca 2000 r., II UKN 457/99, OSNAPiUS 2001 nr 18, poz. 564; z 3 kwietnia 2003 r., II UK 221/02, OSNP 2004 nr 9, poz. 161; z 12 maja 2005 r., I UK 275/04, OSNP 2006 nr 3-4, poz. 59). Trudno też przyjąć, aby wnioskodawczynie prowadziła działalność gospodarczą w okresie niezdolności do pracy, skoro pozbawiałoby to ją prawa do zasiłku chorobowego (art. 17 ust. 1 ustawy z 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa).

Traci również na znaczeniu zarzut o „niemożności wstecznego wyrejestrowania działalności”, gdyż samo oświadczenie woli ubezpieczonego nie ma prawnokształtującego znaczenia jako podstawa ubezpieczenia. Inaczej ujmując, wnioskodawczynie mogła zgłosić (choć jak podała konsultowała to w organie rentowym), że okresowo nie prowadziła działalności i z tej przyczyny nie podlegała ubezpieczeniu. W konsekwencji mogła też zasadnie przyjąć, że obowiązek opłacania składek na ubezpieczenie społeczne istnieje tylko w okresie faktycznego prowadzenia działalno-

ści gospodarczej. Należy też rozróżnić zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym od zasad ustalania składek. Skoro w tej sprawie Sąd stwierdził, że w spornym okresie wnioskodawczyni nie podlegała ubezpieczeniom społecznym (znaczenie wiążące ma sentencja wyroku) i skarżący tego nie podważył, to nie można tym samym przyjąć, że był to okres podlegania ubezpieczeniu i zwolnienia z opłacania składek.

Z tych motywów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na mocy art. 398¹⁴ k.p.c.

=====